

УДК 339.9.01+327.71.8

Кулаковський К.О.
аспірант кафедри міжнародної економіки
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана

ЦИВІЛІЗАЦІЙНІ ПАРАМЕТРИ МІЖНАРОДНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПОРЯДКУ

Стаття присвячена дослідженню взаємозв'язку між глобальними процесами, міжнародним економічним порядком та взаємодією між цивілізаціями. З'ясовано існування тісного зв'язку між рівнем розвитку економіки, політичним режимом та культурою. Окреслено особливості міжцивілізаційної взаємодії та тенденції в рамках неї. Визначено глобальний тренд домінування держав, що репрезентують західну цивілізацію. Досліджено фактори лідерства країн Заходу, а також загрози для їх лідерства.

Ключові слова: міжнародний економічний порядок, міжнародний порядок, глобальна економіка, глобальна політика, глобальне лідерство, глобалізація, вестернізація, цивілізації, взаємодія цивілізацій, конфлікт цивілізацій.

Кулаковский К.А. ЦИВИЛИЗАЦИОННЫЕ ПАРАМЕТРЫ МЕЖДУНАРОДНОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО ПОРЯДКА

Статья посвящена исследованию взаимосвязи между глобальными процессами, международным экономическим порядком и взаимодействием между цивилизациями. Определено существование тесной связи между уровнем развития экономики, политическим режимом и культурой. Описаны особенности межцивилизационного взаимодействия и тенденции в рамках него. Определен глобальный тренд доминирования государств, представляющих Западную цивилизацию. Изучены факторы лидерства стран Запада, а также угрозы для их лидерства.

Ключевые слова: международный экономический порядок, международный порядок, глобальная экономика, глобальная политика, глобальное лидерство, глобализация, вестернизация, цивилизации, взаимодействие цивилизаций, конфликт цивилизаций.

Kulakovskiy K.O. CIVILISATIONAL PARAMETERS OF THE INTERNATIONAL ECONOMIC ORDER

This research paper is devoted to the investigation of interdependence between global processes, international economic order and civilisational interactions. The existence of strong correlation between the economic development level, political regime and culture is determined. The trends and peculiarities of interactions between civilisations are described. The global domination of countries that represent the Western civilisation is identified. The factors that support the leadership of Western countries and threats for the leadership are defined.

Keywords: international economic order, international order, global economy, global politics, global leadership, globalisation, westernisation, civilisations, interactions between civilisations, conflict of civilisations.

Постановка проблеми. Глобальна економіка та глобальна політика перебувають у тісному взаємозв'язку між собою та в перманентному стані розвитку. Міжнародний економічний порядок, що являє собою, певною мірою, архітектуру глобальних відносин, характеризує параметри та особливості кооперації між суб'єктами глобальної економіки, а також зображає загальноприйняті світовою спільнотою принципи їх взаємодії. На міжнародний економічний порядок здійснюють вплив численні глобальні економічні процеси та політика ключових держав – гравців на міжнародній арені разом із діяльністю міжнародних і наднаціональних інституцій та транснаціональних компаній. Країни світової спільноти можна розділити за різними цивілізаціями, які перебувають у широкому спектрі взаємовідносин між собою, і така взаємодія буває як позитивною, за якої відбувається взаємовигідні обміни, так і негативною, що проявляється у конфліктах між ними. Міжцивілізаційна взаємодія також багато в чому визначає параметри глобальної економіки, глобальної політики та міжнародний порядок як такий. Тому вона потребує вивчення задля розробки рішень щодо оптимізації діяльності світового господарства та сприяння сталому глобальному розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці міжнародного економічного порядку, глобального економічного процесам, світовому господарству та цивілізаційним аспектам розвитку глобального простору присвячують свої дослідження такі науковці, як С. Гантінгтон, А. Тойнбі, Ф. Фукуяма, А. Поручник, С. Савельєв, В. Козюк, А. Крисоватий, В. Куриляк, Н. Чоловська, Ю. Росецька, Р. Інглехарт, П. Норіс, І. Валерстайн, О. Качан, С. Радзієвська та інші.

Метою статті є дослідження взаємозв'язку між глобальними процесами, міжнародним економічним

порядком та взаємодії між цивілізаціями. Також необхідно з'ясувати існування тісного зв'язку між рівнем розвитку економіки, політичним режимом та культурою.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний вигляд світової економіки формувався під впливом численних подій різних за своєю природою, які відбулися протягом ХХ ст. Збройні конфлікти, війни, кризові періоди, народження та зникнення держав – усе це значно детермінувало конфігурацію світової економічної системи. Зрушення, яких зазнало міжнародне господарство, сприяли інституційним змінам глобального масштабу, зокрема розвиткові наддержавних інституцій, які за своїм впливом повсякчас випереджають країни з низьким рівнем розвитку економіки, а також спонукали ключових гравців на міжнародній арені до розробки та імплементації кроків, які фактично визначили актуальне обличчя світової економіки.

Для аналізу цивілізаційних параметрів міжнародного економічного порядку слід перш за все визначити, що означає поняття «цивілізація». Так, на думку С. Гантінгтона, цивілізація – це найвища форма культурного об'єднання людей, яка визначається такими спільними елементами, як мова, історія, релігія, звичаї, інституції, а також суб'єктивна самоідентифікація людей. Також вчений зазначив, що люди можуть змінювати свою самоідентифікацію стосовно тієї чи іншої цивілізації, що у підсумку призведе до змін у компонентах (тобто державах, народах) та кордонах цивілізацій. Цивілізації є динамічними, вони зароджуються і зникають, діляться та об'єднуються, а кордони між ними – цілком помітні [1, с. 24].

Варто зазначити, що, крім вищезгаданих елементів, що поєднують між собою народи та держави, слід віднести також певні елементи системи ціннос-

тей, світогляду, а також спільні до певної міри позиції у сфері економічних відносин та глобальної політики, вплив яких стосується усіх без виключення аспектів життя.

А. Тойнбі у своєму дослідженні, яке було проведене у середині ХХ ст., визначив, що на той час у світі існували такі цивілізації: західний християнський світ, православне християнське суспільство, ісламське суспільство, індуське суспільство, а також далекосхідне суспільство [2, с. 8]. С. Гантінгтон стверджував, що світовий порядок багато в чому буде визначатись взаємодією між такими цивілізаціями, як західна, слов'янсько-православна, японська, ісламська, латиноамериканська, африканська, конфуціанська та індуська. Також вчений зазначив, що найбільші конфлікти майбутнього відбуватимуться на межах цивілізацій [1, с. 25].

Можна побачити, що розподіл держав на цивілізації відбувається, спираючись на релігію. З огляду на це дослідники включають Україну до слов'янсько-православної цивілізації й, відповідно, не відносять до західної цивілізації. Однак, із поданою класифікацією можна не погодитись. По-перше, якщо брати за основу поділу цивілізацій не на релігію, а культуру, то Україна ближче стоїть до Європи, аніж до Росії, яка вважається основою слов'янсько-православної цивілізації. Українська культура, світогляд і система цінностей значно відрізняються від російських і мають багато спільного із європейськими. Тривалий час значна територія України перебувала у складі Речі Посполитої, Австро-Угорщини, культура і система цінностей яких суттєво вплинули на Україну, тим самим синхронізувавши культуру і систему цінностей певною мірою із загальноєвропейською, убравши в себе європейський код. По-друге, Україна набагато ближче стоїть до Європи, аніж до Росії, якщо аналізувати мовний фактор. Думка про те, що українська мова тотожна із російською, не відповідає дійсності та є помилковою.

Відомий мовознавець професор К. Тищенко у своєму дослідженні визначив, що українська мова, разом з іншими слов'янськими мовами, сильно відрізняється від російської, яка є відмінною від решти слов'янських мов [3, с. 72–73]. У своєму іншому ґрунтовному дослідженні науковець зазначає, що українська мова має 29 спільних рис із білоруською мовою, по 23 із чеською та словацькою, 22 із польською, в той час як з російською лише 11 спільних рис [4, с. 33, 35–36]. Отже, зв'язок із російською мовою досить слабкий, у порівнянні з іншими мовами, які, за виключенням білоруської, репрезентують держави західної цивілізації. По-третє, спираючись на твердження С. Гантінгтона, що «люди можуть переглянути й змінити свою ідентифікацію, і, як наслідок, побудова та кордони цивілізацій змінюються» [1, с. 24], можна стверджувати, що Україна відноситься до європейської цивілізації, адже переважна більшість суспільства чітко ідентифікує себе саме із даною цивілізацією, повставши проти спроб загарбання і знищення Росією.

Таким чином, відносити Україну до слов'янсько-православної цивілізації, тими самим виключаючи її з європейської цивілізації, виявляється помилкою. Натомість можна ідентифікувати Україну як європейсько-слов'янську, разом з іншими слов'янами, які відносяться до західної цивілізації.

Цілком логічно, що між цивілізаціями існують відмінності – мова, історія, традиції, культура, релігія. Так, люди різних цивілізацій різняться тим, як вони бачать відносини між державою та громадяни-

ном, їх сприйняттям прав і свобод, влади, ієрархії та відповідальності. Дані відмінності є більш глибокими, ніж політичні погляди [1, с. 25].

Так, С. Гантінгтон зазначає, що розбіжності у силі впливу та боротьба за військову, економічну та інституціональну владу є джерелами конфлікту між західною та іншими цивілізаціями. Західні концепції фундаментально відрізняються від таких, які існують в інших цивілізаціях. Однак, є і спільні позиції з іншими цивілізаціями. Вчений підтримує думку про те, що західна цивілізація є певною мірою універсальною, яка може бути прийнята усіма людьми, і що вона проникла в інші цивілізації. Такі західні цінності, як індивідуалізм, лібералізм, конституціоналізм, права людини, рівність, свобода, сила закону, демократія, вільний ринок, розмежування державної влади й церкви, наявні також і в ісламській, конфуціанській, японській, індуській, буддистській і слов'янсько-православній культурах [1, с. 40]. З цього можна зробити висновок, що інтеграція економік і різного роду регіональних економічних блоків посилять прояв відмінностей між цивілізаціями [1, с. 27]. Можна припустити, що активізація економічної взаємодії всередині цивілізаційного та економічного об'єднання зокрема матиме за мету захистити власну ідентичність або ж спільними зусиллями країн, що входять до об'єднання, посилити вплив своєї цивілізації на інші.

Міждивілізаційні конфлікти можуть бути виявлені на різних рівнях. На низькому рівні між цивілізаціями виникає конфлікт, передумовою якого виступає прагнення здобути контроль над територіями країни-супротивника. На високому рівні між цивілізаціями відбувається конфлікт за розподіл впливу у світі й збільшення своєї економічної, політичної та військової влади, за контроль над міжнародними інституціями, а також за поширення власних цінностей [1, с. 29].

Цікавим моментом є те, що інтенсифікація кооперації між країнами, збільшення обсягів торгівлі, інвестицій, туризму, розширення комунікацій між людьми різних цивілізацій – все це не дає забезпечити країну від війни чи знизити вірогідність такого конфлікту. Так, перед початком Першої світової війни, обсяги міжнародної торгівлі були на той час найвищими, ніж будь-коли до ХХ ст. Однак, це не стало перешкодою для розв'язання світового конфлікту [5, с. 67].

Такі протистояння можуть відбуватись не лише між різними цивілізаціями, наприклад, по лінії західна цивілізація – інші цивілізації, а також і всередині однієї цивілізації. На підтвердження цього І. Валлерстайн стверджує, що «існує тристороння боротьба між США, Західною Європою та Японією – Східною Азією, за право бути основним місцем накопичення капіталу в капіталістичній моделі світової економіки» [6, с. 1274]. Таким чином, в економічному аспекті існує протистояння всередині західної цивілізації – між США та країнами Західної Європи. Адже в кожній державі є ціла низка своїх національних економічних інтересів, які можуть викликати конфронтацію стратегій між різними державами.

Водночас конфлікт, а особливо у військовому форматі, між західними державами складно уявити. По-перше, держави сильно взаємоінтегровані, а по-друге, не має таких причин, які б могли призвести до військового конфлікту, масштаб якого досить легко може стати глобальним. Можна із впевненістю сказати, що країни західної цивілізації мирно взаємодіятимуть між собою і сприятимуть збереженню свого лідерства над країнами інших цивілізацій.

Позиція лідера не є перманентною, вона потребує постійного руху вперед, адже японська та конфуціанська цивілізації є достатньо сильними й можуть претендувати на глобальне лідерство.

Дуже цікавими є погляди С. Гантінгтона про те, що робить ту чи іншу ідеологію або культуру привабливою. Наприклад, тоді, коли вони міцно пов'язані з матеріальним успіхом та впливом. Зміцнення економічної та військової сили сприяє впевненості у перевазі власної культури для її носіїв і приваблює людей інших культур. Падіння економічної та військової сили призводять до зворотної реакції [5, с. 92]. «Комуністична ідеологія була цікава для людей різних цивілізацій у 1950-х та 1960-х рр., коли вона асоціювалась з економічним успіхом та військовою міццю СРСР. Ця привабливість зникла, коли радянська економіка опинилась у стагнації й була неспроможною підтримувати військову міць. Західні цінності та інституції привабливі для людей з інших культур тому, що вони сприймалися як джерело Західної сили й багатства, і це триває вже протягом століть» [5, с. 92].

Деякі вчені вважають, що лідерство західної цивілізації зникне, новим лідером стане східна цивілізація, реформувавши глобальні фінансові системи та гео-економічний простір. Також існує думка, що лідером стане певна третя сила, яка міститиме в собі найкращі аспекти західної та східної цивілізацій [7, с. 92].

Однією із ключових загроз для лідерства західної цивілізації є демографічна криза. Так, О. Качан зазначає, що «геополітики, стратеги, публіцисти, демографи та історики по-новому поглянули на значення фактору населення у геополітиці. Особливо чітко роль демографії прослідковується для цивілізаційних концепцій (в рамках протистояння Заходу – Сходу, Півночі – Півдня, християнства – ісламу тощо)» [8, с. 128].

Проблемою постає й те, що кількість корінного населення країн Заходу скорочується, в той час як в конфуціанській, індуській цивілізації кількість населення стрімко зростає. Ісламська ж цивілізація у зв'язку з міграцією до європейських країн змінює обличчя Європи збільшенням своєї присутності. Мігранти повсякчас спричиняють соціальні конфлікти, адже часто вони не бажають повністю інтегруватися до європейської культури, натомість висувають вимоги щодо забезпечення їх власних культурних інтересів, перебуваючи, по суті, в ролі гостей у європейських країнах. Значна частина мігрантів не бажає працювати, сподіваючись отримувати соціальну допомогу, тим самим стаючи тягарем для платників податків.

Особливо велику загрозу становить наплив мігрантів із Сирії, які будь-що прагнуть дістатись виключно розвинутих європейських країн, щоб залишитись там і претендувати на фінансову і соціальну допомогу, збільшуючи видаткові статті бюджетів країн. Якщо ж навіть частина мігрантів їде задля працевлаштування у Європі, вони також спричиняють соціальне напруження. Мігранти, претендуючи на робоче місце, збільшують кількість безробітних серед місцевого населення, що цілком логічно викликає невдоволення серед європейців.

Проблема полягає і в тому, що існують певні види зайнятості, якими не хочуть займатись європейці, що також сприяє збільшенню кількості мігрантів, які є охочими до таких робіт. Європа дещо загнала себе в кут: вона через свою систему цінностей та толерантність не може перешкодити напливу мігрантів та депортувати тих, які вносять деструктив у

суспільство. Криза адаптації мігрантів інколи спричиняє протести за їх участі, а також збільшує вірогідність терактів. Відкритість Європи є позитивною ознакою, однак іноді така відкритість несе для самої цивілізації загрозу.

Деякі країни Європейського Союзу (далі – ЄС) були вимушені прийняти більш жорсткі норми в законодавстві щодо депортації тих мігрантів, які скоювали злочини. Ще однією проблемою виступає нав'язування квот, які визначають, скільки біженців зобов'язана прийняти кожна країна ЄС. Негативно на імідж цивілізації-лідера впливає і те, що Заходу досить складно дати відсіч політиці Росії, яка своїми діями намагається змінити світовий порядок за допомогою агресії відносно інших країн і яка становить загрозу багатьом європейським країнам. Проте Захід запустив механізми, які здатні зупинити даний вектор російської зовнішньої політики.

Ф. Фукуяма зазначає, що протягом ХХ ст. світ характеризувався війною ідеологій, де лібералізм спочатку боровся із залишками абсолютизму, потім більшовизму та фашизму і врешті-решт з оновленим марксизмом, який загрожував апокаліптичною ядерною війною. Вчений стверджує, що це протистояння завершилось безперечною перемогою західної ліберальної демократії, економічного та політичного лібералізму [9, с. 3]. «Перемога Заходу є очевидною, перш за все, завдяки повному вичерпанню життєздатних і системних альтернатив західному лібералізму» [9, с. 3].

Р. Інглехарт та П. Норріс також підтримують думку про силу західної цивілізації, зазначаючи, що, не зважаючи на конфлікт між західною та іншими цивілізаціями, демократія як політична модель здобула абсолютну підтримку у світі та бажання більшості населення країн, що належать до різних цивілізацій, жити саме в демократичній політичній системі [10, с. 66].

Позитивне сприйняття більшості західних цінностей іншими цивілізаціями, а також глобальне політичне та економічне лідерство, яке належить державам – представникам саме західної цивілізації, дає підстави стверджувати, що ця цивілізація займає домінуюче положення серед інших.

Так, А. Тойнбі зазначає, що «західна цивілізація «поширила мережу» своєї економічної системи у всьому світі, і за поданою економічною уніфікацією слідувала політична уніфікація, яка набула такого ж поширення. Здобутки й завоювання західними арміями або урядами не були такими екстенсивними, всеосяжними, як «завоювання» західними виробниками та спеціалістами» [2, с. 36]. Також варто погодитись із думкою науковця, що всі держави сучасності є складовими єдиної політичної системи західного взірця [2, с. 36]. Хоча рівень розвитку демократії та демократичних інститутів, так само як рівень розвитку економіки та її інтеграції у глобальну економічну систему, значно варіює в залежності від окремо взятої країни.

Взаємозв'язок між політичним режимом і рівнем розвитку економіки існує. Демократія сприяє розвитку економіки та становленню її ринкової й відкритої моделі, в той час як тоталітарний режим не довіє своєї ефективності, конкурентоспроможності економіки. Зміни в політичній моделі сприяють зрушенням в економічній, і навпаки. Наприклад, у деяких східних країнах, досягаючи певного рівня економічного розвитку, виникають ситуації, де авторитарний режим правління втрачає свою доцільність і здатність забезпечувати достатній темп розвитку, а

потреба у демократичних зрушеннях стає все сильнішою [1, с. 32].

Однак, А. Тойнбі наголошує, що в той час, як економічна та політична сфера були вестернізовані, культурна сфера залишилась такою, якою вона була до зростання впливу західної цивілізації [2, с. 36].

Також існує взаємозалежний зв'язок між економікою та культурою, адже культура формує світогляд нації, а він, у свою чергу, впливає на діяльність нації, в тому числі й економічну. Так, Є. Савельєв зазначає, що «економічна життєдіяльність людства і культура не просто пов'язані між собою. Цей зв'язок принципово визначає найважливіші асиметрії світової економіки, перш за все багатство та бідність. Глобалізація економічної інтеграції є неповоротним процесом, вона змінює і навіть ламає історично усталені культурні традиції та стереотипи соціальної поведінки» [11, с. 63].

Загалом лідерство західної цивілізації є багатоаспектним, що значно ускладнює, якщо не унеможлиблює, позбавлення Заходу такого лідерства. Так, Захід займає позицію лідера у міжнародних інституціях, що регулюють глобальну політику та сферу безпеки, а разом із Японією управляє міжнародними економічними інституціями.

С. Гантінгтон: «Глобальні проблеми політики та безпеки ефективно вирішуються під директоратом США, Великої Британії та Франції, світові економічні питання – під директоратом США, Німеччини та Японії, і всі вони мають надзвичайно тісні взаємозв'язки між собою» [1, с. 39]. Також варто погодитись із думкою вченого, що Захід, використовуючи міжнародні інституції, економічні ресурси та військову силу, керує світом таким чином, що забезпечує його лідерство, захищає інтереси й поширює західні політичні та економічні цінності [1, с. 40].

Слід сказати, що подальший розвиток світової економіки в цілому та поява нового економічного порядку неможливі без збереження принаймні ключових позицій державами, що репрезентують західну цивілізацію. З огляду на здійснення різнопланових суспільних, ділових, культурних процесів та реагування на широке коло явищ як глобального, так і локального масштабу, західну цивілізацію можна вважати найбільш ефективною.

Крім того, вона є достатньо життєздатною та спроможна зберегти за собою позицію лідера. По-перше, західна цивілізація може адаптуватись до викликів та успішно їм протидіяти. По-друге, наразі відсутня інша цивілізація, яка здатна справити реальну конкуренцію. Навіть за невідомого для неї сценарію, у разі появи іншої цивілізації – претендента на роль лідера, західна цивілізація зможе згенерувати нові конкурентні переваги та адаптувати свій код. Якщо гіпотетично відбудеться цілеспрямоване усунення західної цивілізації з її панівного місця іншою цивілізацією, наприклад певними кризовими явищами, то глобальний простір може зіткнутись із новою серйозною світовою кризою, причому як економічного, так і політичного, культурного та, можливо, етнічного плану. І від такої кризи зазнають втрат всі глобальні гравці.

На думку В. Куриляк, «було би великою помилкою формувати новий економічний порядок, сподіваючись на витіснення США з лідерського п'єдесталу або поховання євроатлантичної цивілізації. США тримається на силі долара та акумуляції світових фінансів. Падіння останніх зжує вартість усіх світових активів і пасивів. Інакше кажучи, криза не змінює баланс економічних сил. Саме країни, що представляють євроатлантичну цивілізацію, виявилися

спроможними знайти резерви для виходу з кризи як своїм економікам, так і економікам країн інших цивілізацій. Сподівання на крах євроатлантичної цивілізації не тільки є хибними, а й шкідливими, оскільки наслідки можуть бути непоправні. Людство очікував би хаос, якого ще не було» [12, с. 51].

Важливою рисою західної цивілізації є її перевага над іншими потенційними цивілізаціями-конкурентами, а саме: акумулювання інтелектуального капіталу, що включає в себе високий рівень розвитку науки, інноваційні розробки та технології, що постійно вдосконалюються. Крім того, значно впливає на підвищення конкурентоспроможності націй, які входять до складу західної цивілізації, високий рівень залучення населення до діяльності на фінансовому ринку, наприклад, на ринку цінних паперів та різних фінансових послугах.

З важливістю розвитку науки та інтелектуального потенціалу як конкурентної переваги погоджується і Ю. Росецька, яка стверджує, що «саме інвестиції в освіту і науку забезпечили у минулому випереджальний розвиток західної цивілізації – Європи та Північної Америки у порівнянні з Китаєм, Індією та іншими країнами. Західна цивілізація зайняла провідне місце в глобальному історичному суперництві за допомогою більш стрімкого зростання людського капіталу, включаючи освіту, у середні віки. Наприкінці XVIII ст. Західна Європа випередила у півтора рази Китай та Індію за показниками ВВП на душу населення та грамотності населення. Остання обставина, помножена на економічну свободу, а потім і демократію, стала головним фактором економічних успіхів європейців, США та інших англосаксонських країн» [13, с. 60].

На сьогодні світова економіка найбільшою мірою зорієнтована на інформацію, знання, технології та інновації як на фактори, що визначають її конкурентоспроможність та сталий розвиток. Саме технологічний розвиток та інноваційність дають і будуть давати країнам-лідерам, а також певній цивілізації, змогу залишатись на своїх позиціях. Ці фактори зосереджені в руках вузького кола «золотого мільярда», характерними рисами яких є значне переважання сфери послуг над промисловим виробництвом та сільським господарством у сукупному виробництві національно економікою, приналежність до західної цивілізації (крім Японії, яка є представником іншої цивілізації), орієнтація на знання, інформацію та людський капітал замість традиційних виробничих ресурсів, а також тренд до зменшення використання вичерпних ресурсів. Є. Савельєв: «Розвиток світової економіки як складової нової цивілізації безперечно буде відбуватися на основі інтеграції країн з ринками, що формуються у науковий і освітній простори розвинутих країн. Країнам так званої периферії доведеться запозичувати певні цивілізаційно-культурні надбання країн центру, що представлені переважно євроатлантичною цивілізацією» [11, с. 66].

Також можна говорити про те, що для Європи характерний науково-технологічний оптимізм, який полягає у тому, що розвиток науки є безмежним, позитивні результати від наукових досліджень завжди переважатимуть негативні, а також орієнтація на ідею суспільства загального добробуту, в якому щастя людини прирівнюється до добробуту, а рівень життя – з купівельними можливостями, що зростають. Таке бачення є, по суті, продуктом тісної кооперації між сферами науки та економіки [14, с. 68].

Оскільки між цивілізаціями мають місце суперечки та конфлікти, очевидно, що існує потреба у

пошуку спільних позицій та ефективної взаємодії між ними. Так, варто погодитись із думкою С. Гантінгтона, що задля збереження миру у світі та панівної позиції західної цивілізації існує потреба у забезпеченні єдності всередині західної цивілізації між Європою та Північною Америкою. Слід інтегрувати до Східної Європи та Латинської Америки, оскільки культура цих країн є близькою до Заходу. Потрібно налагоджувати співпрацю з іншими цивілізаціями й не допускати ескалації конфліктів до глобального масштабу, контролювати збільшення військової сили у конфуціанських та ісламських державах. Сприяти групам та ініціативам в інших цивілізаціях, які поділяють західні цінності, а також посилювати міжнародні інституції та сприяти ширшому залученню в них «незахідних» держав. Важливим є глибоке розуміння відмінностей між цивілізаціями: це дасть змогу знайти спільні риси та позиції, на яких можливо буде дійти мирного співіснування та діалогу [1, с. 48].

Також фактором, що об'єднує цивілізації, може стати поширення концепції людиноцентризму, цінностей гуманізму. Ідея того, що людина, її життя та свободи, гідність та права, є найвищими цінностями – потенційно може об'єднати різні цивілізації, якщо вони дотримуватимуться цих принципів. Водночас можна побачити, що ці цінності набули найбільшого розвитку саме в західній цивілізації, тому їх поширення наблизить інші цивілізації до західної.

Висновки. З проведеного дослідження можна дійти висновку, що міжнародний порядок як в економічній, так і в політичній сфері, а також становлення нової його конфігурації, перебувають у тісному взаємозв'язку з розвитком та параметрами відносин між цивілізаціями та країнами, або їх об'єднаннями, що репрезентують різні цивілізації. Міждивілізаційна взаємодія є невід'ємною складовою глобальних процесів, які висвітлені в економічній та політичній сферах. Цивілізації, крім кооперації, між собою прагнуть здобути лідерство над іншими, однак, першість серед них безумовно займає західна цивілізація. Вона займає ключові позиції в економічній, політичній та військовій сферах, детермінує глобальний вектор розвитку та має механізми, завдяки яким спроможна утримувати своє лідерство.

Крім того, наявна тенденція до вестернізації глобального простору як в економічній, так і політичній та культурній сферах. З одного боку, цей процес вказуватиме на отримання більш сильних позицій західною цивілізацією та деяким чином підвищення глобального рівня розвитку завдяки його наближення до західного рівня, з іншого – руйнування автентичності цивілізацій-реципієнтів параметрами, що надходять із Заходу. Основна частина інтелектуального капіталу та технологічних надбань належать західній цивілізації, що безперечно підвищує її конкурен-

тоспроможність серед інших цивілізацій. Крім того, навіть у разі усунення західної цивілізації від її провідної позиції, що майже неможливо, глобальна економіка та політика можуть зіткнутись із глибокою кризою та зазнати фундаментального реформування.

Подальші дослідження в цьому напрямі доцільно зосередити на пошуку концепцій, що дасть змогу мирно співіснувати цивілізація та зменшать як кількість, так і силу прояву глобальних конфліктів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

- Huntington S. The Clash of Civilizations / S. Huntington // Council on Foreign Relations. – 1993. – № 72 (3). – С. 22–49 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://jstor.org/stable/20045621>.
- Toynbee A. A Study of History / A. Toynbee // Oxford University Press. – 1946. – 617 с.
- Тищенко К. Всеслов'янські складники української мови / К. Тищенко // Мандрівець. – 2010. – № 3. – С. 65–75 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://journal.mandrivets.com/images/file/Tyshchenko_2010_3.pdf.
- Правда про походження української мови // Український тиждень. – 2012. – № 39 (256). – С. 21–64 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://i.tyzhden.ua/content/photoalbum/2012/10_12/04/tyshchenko/tyshchenko.pdf.
- Huntington S. The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order / S. Huntington // Penguin Books India. – 1997. – 367 с.
- Wallerstein I. After Developmentalism and Globalization / I. Wallerstein // Social Forces. – 2005. – № 83. – С. 1263–1278 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://faculty.bemidjistate.edu/mlawrence/Wallerstein.pdf>.
- Радзівська С. Глобальні економічні процеси та Україна / С. Радзівська // Міжнародна економічна політика. – 2014. – № 1 (20). – С. 80–104 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://iepjournal.com/journals/20/2014_5_Radzievska.pdf.
- Качан О. Демографічні фактори в геополітичних концепціях та теоріях / О. Качан // Наукові праці. – 2009. – № 125 (112). – С. 127–130.
- Fukuyama F. The End of History / F. Fukuyama // Center for the National Interest. – 1989. – № 16. – С. 3–18 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://jstor.org/stable/24027184>.
- Inglehart R. The True Clash of Civilizations / R. Inglehart, P. Norris // Washington post. Newsweek Interactive, LLC. – 2003. – № 135. – С. 62–70 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://jstor.org/stable/3183594>.
- Савельєв Є. Новий світовий економічний порядок та глобальні виклики для України / Є. Савельєв, А. Крисоватий, В. Козюк. – Тернопіль: ТНЕУ, 2014. – 504 с.
- Куриляк В. Цивілізаційно-культурні аспекти формування нового світового економічного порядку / В. Куриляк // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2009. – Вип. 4. – С. 48–57.
- Росецька Ю. Роль людського капіталу в модернізації економіки / Ю. Росецька // Академічний огляд. Серія «Економіка та підприємництво». – 2012. – № 1. – С. 57–62.
- Чоловська Н. Суспільство ризику в контексті викликів техногенної цивілізації / Н. Чоловська // Вісник Львівського університету. Серія «Філософські науки». – Вип. 13. – Львів: Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2010. – С. 68–75 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lnu.edu.ua/faculty/Phil/Visnyk/Filos_V_13/8.pdf.